

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ О. Я. ОРЛОВА

Народився Олександр Якович Орлов 6 квітня 1880 року в Смоленську. Був 14 дитиною в сім'ї бідного священика. З 10 років виховувався у родичів Вітте у Воронежі.

1891–1898 рр. – учень гімназії в Воронежі.

1898–1902 рр. – студент Санкт-Петербурзького університету.

1902–1904 рр. – навчання в Сорбонні та коледжі де Франс (Франція).

1904–1905 рр. – стажування в Університеті Лунда (Швеція) (вивчення небесної механіки) та Університеті Геттінгена (Німеччина) (вивчення сейсмології).

1905–1906 рр. – асистент Тартуської (Юр'євської) обсерваторії.

1907–1908 рр. – працював в Пулковській обсерваторії, спостерігав на зеніт-телескопі.

1907–1912 рр. – астроном-спостерігач обсерваторії в Тарту (Юр'єв).

1909–1913 рр. – керував сейсмічною станцією Тартуської обсерваторії і читав лекції в Тартуському університеті.

1910 р. – захист магістерської дисертації на тему «Перший ряд спостережень з горизонтальними маятниками в Юр'єві над деформаціями Землі під впливом місячного приливу».

1911 р. – Участь в Міжнародному сейсмологічному конгресі в Манчестері, виступ з рекомендаціями будівництва сейсмічних станцій в Сибіру,

– Обрання членом Міжнародної комісії з вивчення пружних деформацій Землі.

1911 р. – Відвідання Єрської обсерваторії – вивчення кометних знімків.

1912–1917 рр. – експедиції до Сибіру для гравіметричних вимірів вздовж річок Іртиша, Обі та на Алтаї.

1912 р. – Згідно з рекомендаціями конгресу в Манчестері приступив до вибору місця та будівництва в м.Томську сейсмічної станції.

1915 р. – Відвідав Казанську обсерваторію з приводу будівництва сейсмічної станції в Енгельгардівської астрономічної обсерваторії.

– захист в Петербурзькому університеті докторської дисертації: «Результаты юрьевских, томских и потсдамских наблюдений над лунно-солнечными деформациями Земли».

1912–1920 рр. Одеса – призначення екстраординарним професором Новоросійського університету (з 1915 р. – ординарним професором) та завідувачем кафедри астрономії і директором Одеської астрономічної обсерваторії.

1920–1924 рр. – директор Одеської державної астрономічної обсерваторії (О. Я. Орлов був ініціатором нового статусу обсерваторії, незалежної від університету).

Під керівництвом О. Я. Орлова в Одесі були виконані роботи з відновлення тріангуляційної мережі по берегам Чорного моря та проведенню високоточного невільювання в Одесі і її околицях для вивчення берегових зсувів.

1918 р. – Відбулося створення Української академії наук (УАН) на чолі з В. І. Вернадським.

Включення в плани УАН будівництва академічної астрономічної обсерваторії,

1919 р. – обрання О. Я. Орлова першим академіком-астрономом УАН.

1920 р. – Заява О. Я. Орлова до Загальних зборів УАН: «Одним з найважливіших моїх обов'язків є створення Центральної української астрономічної обсерваторії. Сама доля Обсерваторії, якщо Бог допоможе її збудувати, залежить від вибору місця, над цим питанням я багато працював і дозволяю собі виступити з певними пропозиціями...». Ці пропозиції О. Я. Орлова включали, зокрема, створення Астрономічного обчислювального бюро, до якого залучив і астрономів з Київського університету. Місцем для будівлі Обсерваторії він планував район Канєва.

1921–1922 рр. – В ті складні умови суспільного життя в Україні (тривала громадянська війна)

УАН ліквідувала Бюро, створене О. Я. Орловим, через що він звернувся до Президії УАН з проханням звільнити його від звання академіка: «...Так как вверенные мне учреждения могут подвергнутся разрушению со стороны самой Украинской академии и так как мотивы, по которым это уже произошло по отношению Астрономическому вычислительному бюро совершенно не вяжутся с моим высоким представлением об авторитете Украинской Академии наук, то я вынужден отклонить от себя честь быть украинским академиком и прошу больше меня таковым не числить».

1922 р. – було прийнято рішення про звільнення О. Я. Орлова від звання академіка за власним бажанням (приймалося рішення на протязі двох років).

1923–1924 рр. – перші роботи з вивчення змін широт і руху полюса Землі.

1924 р. – О. Я. Орлов, продовжуючи керувати Одеською обсерваторією, бере активну участь у з'їзді з вивчення природничих сил України та очолює організацію гравіметричної зйомки України.

1924–1926 рр. – керував роботами з організації Полтавської гравіметричної обсерваторії (ПГО), очолив обсерваторію.

1926 р. – організував проведення гравіметричної зйомки України.

1927 р. – О. Я. Орлова обрано член-кор. АН СРСР.

1932 р. – О. Я. Орлов запропонував, виступаючи на астрономічній конференції в Пулково, план створення Радянської служби широти на паралелі Полтави, яка б включала три станції, що достатньо для цього плану розташовані: Полтаву, Іркутськ, Благовещінськ (або Комсомольск на Амурі, Віннопенк (Канада)). Реалізувати цей план вдалося лише в 1953 році.

1934–1938 рр. – Через необґрунтовані звинувачення заздрісних колег з окремих закладів та для повного доведення своєї правоти О. Я. Орлов покинув Полтаву і переїхав до Москви, де працював в Державному астрономічному інституті ім. П. К. Штернберга та Геодезичному інституті.

За рішенням генеральної прокуратури СРСР з О. Я. Орлова всі наклепи були зняті.

1936 р. – обрання О. Я. Орлова членом Комісії №19 МАС «Зміна широт».

1938–1951 рр. – повернення О. Я. Орлова до Полтави та керівництво обсерваторією до 1951 року.

1938 р. – О. Я. Орлов підняв питання перед Президією АН УРСР про будівництво академічної обсерваторії в Києві. Місцем будівництва він планував територію так званого «Звіринця» в Києві, на якій знаходився недобудований собор. «...Зважаючи на необхідність нової передової і міцної організації робіт у нашому Союзі взагалі, і зокрема, в українській РСР, я вважаю необхідним організувати першокласну астрономічну обсерваторію, підходящим місцем для якої є під Києвом так званий «Звіринець»...».

Президія АН УРСР погодилася з пропозицією О. Я. Орлова. О. Я. Орлов переїздить до Києва.

1939 р. – організував Всесоюзну широтну конференцію в Полтаві.

– О. Я. Орлова обрано академіком АН УРСР.

1939–1941 рр. – Призначення О. Я. Орлова директором Обсерваторії на горі Піп-Іван.

1940 р. – Поїздка до Сибіру: Іркутськ, Комсомольск на Амурі з метою пошуку місця для широтних станцій. Відбулася доленосна зустріч О. Я. Орлова з Є. П. Федоровим, директором Астрономічної обсерваторії Іркутського університету, майбутнім учнем та талановитим продовжувачем справи О. Я. Орлова.

1941–1944 рр. – Полтава – Іркутськ – Полтава: організація О. Я. Орловим евакуації Полтавської гравіметричної обсерваторії в Іркутськ під час Другої світової війни, організація там в сурових умовах Сибіру регулярних спостережень, та здійснення ревакуації обсерваторії у 1944 р.

1943 р. – Зразу ж після звільнення м. Києва від фашистської окупації О. Я. Орлов знову підняв питання під Президією АН УРСР про будівництво ГАО, яке було призупинено через війну.

1944 р. – отримання дозволу на будівництво ГАО:

«Постанова Раднаргоспу УРСР № 810 від 17 липня 1944 р. про створення нових закладів Академії наук УРСР, пункт 6 якої передбачав створення Астрономічної обсерваторії Академії наук в м. Києві.

Доручити Президії АН УРСР до 1 серпня 1944 року подати Раднаргоспу УРСР проект із забезпечення матеріально-технічної бази, проект штатів та кошторис створення закладів Академії наук УРСР»

Голова Ради Народних Комісарів УРСР

М.С.Хрущов

1944–1952 рр. – О. Я. Орлов очолював будівництво ГАО в Голосіївському лісі.

1948 р. – Участь О. Я. Орлова в з'їзді МАС (Цюрих, 1948 рік).

1952 р. – на 10 Астрономічній конференції схвалено план створення Радянської служби широти підготовлений Орловим.

1954 рік, 28 січня – раптово обірвалося життя О. Я. Орлова за робочим столом під час підготовки наукової статті про віковий рух полюса Землі.

Наприкінці ХХ ст. вдатний учень О. Я. Орлова академік Євгеній Павлович Федоров (1909–1986) відмітив: «Характерной чертой творчества А. Я. Орлова было то, что в своих исследованиях он всегда шёл новыми, ещё неизведанными путями, открывал новые стороны явлений, которые ранее никем не были замечены, и предлагал методы, облегчавшие изучение этих явлений... Александр Яковлевич не искал в своих исследованиях лёгких путей и никогда не отступал от строгих норм научной добросовестности...».